

KULTUREN

Falsterbo 2:25 - Kyrkogatan

Fornlämning nr 15, Falsterbo socken,
Vellinge kommun, Skåne
Arkeologisk undersökning 2016

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	3
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	5
Genomförande och resultat	6
Schaktning för gång- och cykelbana, trädgropar samt belysningsfundament.....	9
Schaktning för ledning.....	11
Borttagning av stubbar	11
Schaktning för vägbana	12
Schaktning för parkeringsytor.....	12
Kulturlagerstatus.....	12
Administrativa och tekniska uppgifter	13
Referenser	14
Bilagor	14
<i>Bilaga 1 Sektions- och planritningar.....</i>	<i>15</i>
<i>Bilaga 2 Antikvarisk rådgivning vid detaljprojektering av Kyrkogatan i Falsterbo, Vellinge kommun.....</i>	<i>17</i>

Sammanfattning

- I samband med att Vellinge kommun började med detaljprojekteringen för en omgestaltning av Kyrkogatan i Falsterbo, fick Kulturen en förfrågan om att bistå projekteringsgruppen med rådgivning. Målsättningen var att i första hand undvika ingrepp i fornlämningen Falsterbo 15, Falsterbo medeltida stad. Resultatet blev en projektplan som anpassats utifrån kända förutsättningar så att ingrepp i fornlämningen nästan helt skulle undvikas. Enligt länsstyrelsens beslut skulle arbetena ske under arkeologisk kontroll. Om ingrepp inte kunde undvikas skulle kontrollen utökas till en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning (Lst Dnr 431-6209-2016, Kulturens projekt nr 61000-462).
- Vid arbetet med omgestaltningen av Kyrkogatan genomfördes en arkeologisk kontroll och undersökning. Resultaten av de arkeologiska insatserna visade att projektplanens målsättning infriades på alla punkter, förutom i schakten för fundamenten till gatubelysningen, vilket även var väntat. Här påträffades spår efter vad som tolkas vara en äldre odlingsmark och en tidigare gatunivå av Kyrkogatan.

Figur 1. Falsterbo med platsen för kontroll och undersökningen markerad med en röd cirkel. Skala 1:20 000.

Inledning

Vellinge kommun planerar en omgestaltning av Kyrkogatan i Falsterbo utifrån en detaljplan som har vunnit laga kraft. Området utgör en del av fornlämning nr 15 i Falsterbo socken, Falsterbo medeltida stad. Med anledning av de planerade arbetena har Kulturen fått en förfrågan från Länsstyrelsen om att upprätta en undersökningsplan rörande möjligheterna att minimera ingrepp i fornlämningen, samt eventuellt en arkeologisk undersökning i form av schaktkontroll. I samband med inledande kontakter med representanter från Vellinge kommun och totalentreprenören NCC ställdes en förfrågan om att bistå med rådgivning vid detaljprojektering inför arbetena. Rådgivningen bedöms inte ingå i uppdraget från Länsstyrelsen och utfördes som ett enskilt uppdrag åt Vellinge kommun.

Vid arbetet med omgestaltningen genomfördes en arkeologisk kontroll enligt Länsstyrelsens beslut lst dnr: 431-6209-2016 som övergick till arkeologisk undersökning då fornlämningar påträffades.

Fornlämningsmiljö

Falsterbo ligger i den sydvästligaste delen av Skåne, ute på Falsterbonäsets södra spets. Falsterbonäset består av magra sandjordar vars kustremsa har formats och som fortfarande påverkas av havet, vilket har resulterat i karakteristiska system av revlar, vallar och strandsjöar. Under århundradena har Falsterbonäsets topografi genomgått stora förändringar under påverkan av strömmar, vindar och stormar som bland annat gett upphov till omfattande dynbildning.

Under medeltiden bedrevs ett intensivt säsongsmässigt fiske efter sill som gav upphov till flera omfattande marknader inom vilka beredning, försäljning och distribution av sill organiserades. I Falsterbo hade marknaden en internationell prägel med ett starkt inslag av nordtyska handelsmän. Sillen genererade skatter, tullar och andra avgifter, vilka var betydelsefulla inkomstkällor för den danska kungamakten (Ersgård 1988). Under 1200-talet grundlades ett flertal städer längs Öresund och Östersjöns norra kust, vilka var resultatet av kungamaktens strävan att kontrollera ekonomin i området. Det är i detta ljus som grundläggningen av Falsterbo ska ses. Falsterbo omnämns för första gången under Kung Valdemar den II:s regeringstid (1229-1241), men tycks ha haft sin största betydelse under den senare delen av medeltiden, en roll som staden övertog från näsets andra stad, Skanör.

De nordtyska köpmännens starka intresse i sillfisket gav upphov till ett system med förlänningar inom marknadsområdet, så kallade fiter. Inom dessa kunde de olika nordtyska städernas handelsmän samlas och bedriva verksamhet under uppsyn av sina egna fogdar (Eriksson 1980:70). Den aktuella fastigheten ligger strax öster om det område som förlänats till staden Anklam (Blomqvist 1951:145).

Lerbottnar, det vill säga grunda gropar av varierande storlek klädda med ett lager lera, påträffas i stora mängder på medeltida marknadsplatser associerade med sillfisket. En omfattande diskussion kring dessa konstruktioner har förts genom åren, men förekomsten av fiskrester och fjäll i dem indikerar att de bland annat används i samband med hanteringen av fisk efter att den landats på stranden (Cardell 2005). Att lerbottnarna även haft symboliska funktioner har studerats i Malmö, där de ingått i en ökad rumslig organisering och reglering av platsen (Larsson & Balic 2006:123). Vidare har de troligen också fungerat som symboliska uttryck för relationen mellan marknadsbesökaren och garanten för marknadsfreden, det vill säga kungamakten (Ersgård 2006:55ff). Under 1300-talet upphör användandet av lerbottnarna och ersätts av bodbebyggelse, samt andra permanenta konstruktioner.

De tidigaste omnämningarna av Falsterbo härrör från 1200-talet, men det är först under 1300-talets mitt som en permanent stadsbebyggelse etableras. Staden expanderar under senmedeltid och får även vissa institutioner i form av stadskyrka, rådhus och kanske Helgeandshus (Ersgård 2002:130). Staden Falsterbo representerar en omorganisering av handelsstrukturer som tydligare knyts till formella städer och denna förändring är av stort intresse för forskningen kring de tidiga urbaniseringsprocesserna. Det äldsta kartmaterialet från år 1661 visar att bebyggelsen var belägen nordväst om stadskyrkan och arkeologiska undersökningar har visat att det i området finns omfattande kulturlager. Dock har inga arkeologiska belägg kunnat presenteras som pekar på att bebyggelsen kan föras tillbaka till 1300-talet. Istället har fynd av stenläggningar och husgrunder indikerat att den äldsta bebyggelsen kanske ska sökas i området sydväst om kyrkan, omedelbart norr om den aktuella exploateringsytan (Ersgård 1978:6f, 1984). Detta skulle ge den medeltida staden ett annat läge.

Kyrkogatan ligger i ett område som tidigare utgjorde en del av Falsterbo medeltida stad, som härrör från 1300-talet. Under senmedeltiden expanderade staden. Idag täcks stora

delar av den medeltida staden av omfattande flygsandsdyner, men undersökningar har visat att omfattande bebyggelse lämningar och kulturlager finns bevarade därunder. Dessa omständigheter gör att fornlämningen kan förväntas vara välbevarad med ett stort kulturhistoriskt värde, se figur 2.

Figur 2. Under medeltiden bedrevs ett omfattande fiske och handel med sill i området. Ur detta växte den medeltida staden fram och kom att delvis ta delar av marknadsområdet i anspråk. En tidigare sammanställning av resultaten från arkeologiska undersökningar i området visar den medeltida stadens läge, markerat med rött, i förhållande till marknadsplatsen, markerad med blått. Punkterna visar undersökningarnas läge.

Tidigare arkeologiska iakttagelser

En inventering av tidigare ingrepp och skador på fornlämning 15, Falsterbo medeltida stadsområde, gjordes inför uppförandet av bebyggelse på fastigheten Falsterbo 2:22 år 1984 (Ersgård 1984). Då sammanställdes alla arkeologiska undersökningar som genomförts inom fornlämningen, samt en okulärbesiktning av den befintliga bebyggelsen genomfördes i syfte att avgöra i vilken grad deras grundläggningar omfattat underliggande kulturlager. Det visade sig svårt att avgöra skadesituationen på varje enskild fastighet, vilket innebar att inventeringen bara gav en översiktlig bild av fornlämningens bevarandegrad. Skador uppkomna i samband med ledningsdragningar beaktades inte. I artikeln "Nytt ljus över Falsterbo- arton år efter Medeltidsstaden", presenteras en genomgång av de arkeologiska insatserna i Falsterbo genomförda av Riksantikvarieämbetet UV-Syd mellan åren 1983 och 1999 (Ersgård 2002).

Under åren 2000 – 2009 ansvarade Malmö kulturmiljö för de arkeologiska insatserna i Falsterbo, under perioden 2010 – 2012 genomförde Sydsvensk arkeologi AB 2 st. undersökningar inom fornlämningen och under åren 2011 – 2013 genomförde CMB AB 8

st. förundersökningar. Nedan är alla kända ingrepp i den aktuella fastighetens närområde sammanställda, tillsammans med Vellinge kommuns ledningskarta för vatten och avlopp. I sammanställningen har inte övriga ledningar beaktats, då dessa inte varit tillgängliga inom utvärderingens ramar. Graden av utschaktning är svårt att avgöra, varför helt eller delvis utschaktade områden inte har särskilts utan presenteras som ett ingrepp.

Läget för den medeltida staden Falsterbos utbredning har lokaliserats till området mellan Sjögatan och S:ta Gertruds kyrka (Ersgård 2002 s 134). Bebyggelsen i området är som tätats i dess nordvästra del, längs Sjögatan och Kyrkogatan, varför graden av skador på fornlämningen kan förväntas vara som störst i dessa delar. Det bitvis mycket tjocka flygsandslagret som finns i Falsterbo innebär att lämningar kan finnas bevarade även under modern bebyggelse med källare.

I området väster om kyrkan planterades under 1800-talet träd för att förhindra sandflykt och idag är platsen stadspark samt naturreservat, vilket medfört att markexploateringen varit låg (Ersgård 1978 s 6). Bebyggelsen i den aktuella fastighetens närområde består huvudsakligen av två fastigheter, Falsterbo museum och Fågelstationen, båda från vilka flera arkeologiska observationer finns. Söder om fastigheterna har fler arkeologiska undersökningar gjorts, vilka visar att kulturlagertjockleken i området är mellan 2 - 3 m och att bebyggelselämningar kan påträffas ca 0,6 m under markytan. Detta innebär att uppförandet av den befintliga bebyggelsen i området förmodligen medfört delvisa skador på fornlämningens yngsta lämningar. De största ingreppen har dock sannolikt skett i samband med arkeologiska undersökningar i området.

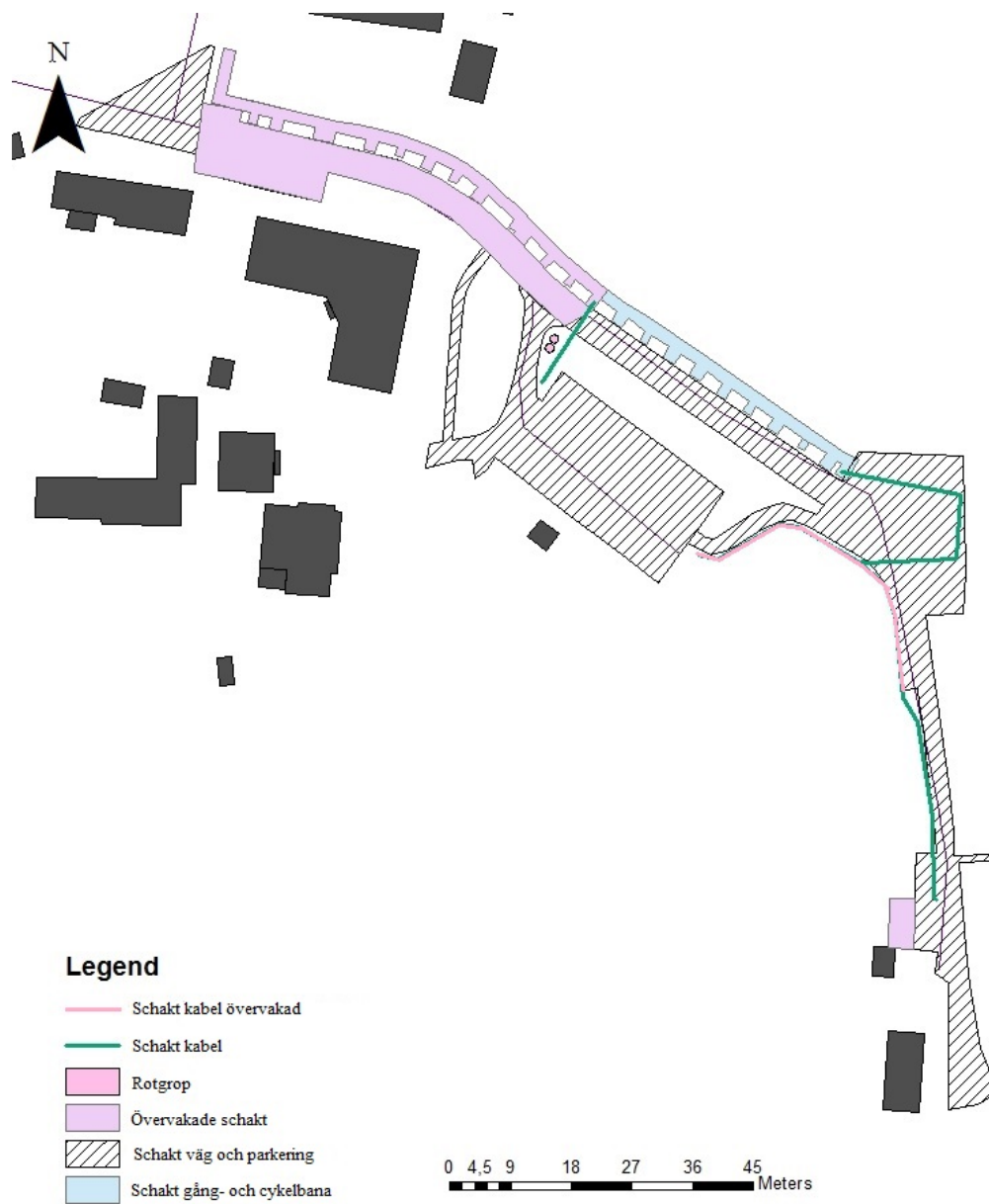
Områdets södra delar är i dag obebyggda men i anslutning till Sjögatan låg tidigare Strandhotellet med flera byggnadskroppar. Uppförandet av hotellet har medfört skador på fornlämningen i form av flera ledningsschakt samt schakt för grunder och källare, men 2012 års förundersökning visar att delar av fornlämningen finns bevarade även under dessa ingrepp (Larsson & Kjällquist 2012). Schaktningen, vid förundersökningen gjordes huvudsakligen ned till befintliga kulturlager då syftet främst var att fastställa fornlämningens omfattning. Även ett antal mindre provgropar grävdes för att klargöra kulturlagertjockleken i området.

Genomförande och resultat

Genom att tidigt delta i planeringsarbetet kunde konstruktioner, arbetsmoment samt områden där riskerna var som störst för skador på fornlämningen identifieras. Ambitionen för projektet var att om möjligt helt undvika skador på fornlämningen, varför ett antal rekommendationer för markarbetena formulerades (se bilaga 2). Utifrån dessa fördes sedan en diskussion med konstruktörerna och entreprenören om utformning av arbetshandlingarna. I de fall då risken för skador inte kunde lösas genom omformning av planritningarna söktes andra tekniska lösningar. På så sätt kunde de förväntade skadorna på fornlämningen hållas till ett minimum. Endast på en punkt kunde förväntade skador inte undvikas. Det rörde sig om utförandet av nya belysningsstolpar, vars fundament inte kunde dimensioneras om eller utformas på annat sätt. Arbetssättet förväntades även minimera de

arkeologiska insatserna genom att tidigt i arbetsprocessen genomföra schaktningsövervakning på de partier där hög risk för skador på fornlämningen identifierats och på så sätt klargöra inom vilka partier markarbete kunde genomföras utan arkeologisk medverkan.

Schaktningsövervakning genomfördes i samband med inledande schaktningar för väg, gång- och cykelbana, trädplantering, stolpfundament, vatten och avlopp, kabel samt parkeringsyta. För att få en samlad bild över hur väl den tidigare bedömningen av fornlämningens läge under dagens marknivåer stämde, gjordes schaktningen för gång- och cykelbanan först. I det arbetet ingick även sättning av stolpfundament och grävning av trädgropar, vilka var de djupaste ingreppen. Utifrån detta kunde sedan en prioritering av resterande arbete göras. I de fall där det kunde konstateras att vidare markarbete med all sannolikhet bara skulle omfatta moderna lager och flygsand genomfördes inga vidare arkeologiska insatser.

Figur 3. Översikt över de olika markarbetena och de arkeologiska insatserna vid omgestaltningen av Kyrkogatan i Falsterbo.

Figur 4. Inledande schaktning för gång- och cykelbana längs Kyrkogatans norra sida.

Schaktning för gång- och cykelbana, trädgropar samt belysningsfundament.

Schaktningen påbörjades vid anslutningen till Östergatan och fortsatte ca 120 m österut längs Kyrkogatans norra sida fram till kyrkogårdens entré. Schaktet för gång- och cykelbanan var ca 1,75 m brett och längs dess södra sida gjordes regelbundna utvidgningar ca 1,75 m breda för trädgropar och stolpfundament. Sammanlagt omfattade schakten för gång- och cykelbanan ca 250 m². Schaktdjupet för gång- och cykelbanan varierade mellan 0,30 – 0,50 m medan trädgroparna var ca 0,50 m djupa och stolpfundamenten ca 0,80 m. Schaktningsövervakning gjordes i samband med att de första 55 m av gång- och cykelbanan schaktades. Därefter bedömdes risken för skador på fornlämningen som liten och arbetena fortsatte utan arkeologiska insatser.

Äldre kulturlager påträffades tre av groparna för belysningsfundament samt i trädplanteringsgrop 1. I breddningen för belysningsfundament 1 påträffades ett lager bestående av grå sand med inslag av träkol och tegelkross (lager 2). Lagret var kompakt med en något otydlig kontaktyta mot underliggande flygsand. Dess kompakthet indikerar att det hårdgjorts eller belastats vilket pekar mot att det kan röra sig om underlag för ett golv, gårdsplan eller väg. Då det vilar på flygsand bör det dateras till som tidigast 1600-talet. Ett ovanliggande lager av flygsand visar att översandning varit återkommande problem. I de övriga delarna av markarbetet omfattades bara moderna lager och flygsand.

I breddningen för belysningsfundament 2 påträffades två äldre kulturlager i botten på schaktet. Det äldsta var ett brungrått lager av lös sand med inslag av träkol, bränd lera och tegelkross. Det var helt jämnt till karaktären utan skiftningar och mer än 0,20 m tjockt, varför det tolkas som ett odlingslager (lager 0). Ovan detta dokumenterades ett lager

Figur 5. Undersökningens läge på en karta från 1910 – 1915 markerat med en röd cirkel.

brunsvart sand (lager 1) med rikliga inslag av träkol, enstaka bitar av lerklining, småsten och enstaka bitar tegelkross. Lagret var kompakt och tolkas vara en hårdgjord yta eller tungt belastat under lång tid, möjligen rör det sig om ett golv, en väg eller en gårdsplan. Lagret var överlagrat med ca ett ca 0,50 m tjockt flygsandslager. De övriga delarna av markarbetet omfattades bara moderna lager och flygsand.

I breddningen för belysningsfundament 3 påträffades tre äldre kulturlager. Det nedersta utgörs av ett brungrått lager lös sand (lager 0) med inslag av träkol, bränd lera och tegelkross. Det var ca 0,20 m tjockt och jämnt till karaktären utan skiftningar, varför det tolkas som ett odlingslager. Däröver dokumenterades ett brunsvart sandigt lager (lager 1) med rikliga inslag av träkol, enstaka bitar av lerklining, småsten och enstaka bitar tegelkross. Lagret var kompakt och tolkas vara en hårdgjord yta, möjligen ett golv, en väg eller en gårdsplan. Ovan detta påträffades ett beige jämnt lager kompakt sand (lager 2) med en lins av humus. Det tolkas vara påfört och hårdgjort, kanske rör det sig om möjligen ett golv, en väg eller en gårdsplan.

De äldre lämningar som påträffades i samband med schaktningen för gång- och cykelbanan består av lämningar som kan sättas i samband med odling eller hårdgjorda ytor. Undersökningsytans läge i utkanten av staden Falsterbos nya läge indikerar att de hårdgjorda lagren ska sättas i samband med vägen mellan kyrkan och staden.

Schaktning för ledning

I den västra delen av arbetsområdet lades kabel i schaktet för gång- och cykelbanan, medan i de centrala och södra delarna grävdes separata schakt för ledningarna. Schaktningen av ledningsschaktet från den stora parkeringens östra del ned till den lilla parkeringen stod under arkeologisk övervakning men insatserna omfattade bara flygsand.

Figur 6. Kabelschakt grävdes i flygsandsdynans kant.

Figur 7. Kabelschaktet omfattade bara flygsand.

Borttagning av stubbar

Markarbetena inleddes med att två stubbar togs bort. Den första var en äldre stubbe medan den andra avverkades inför markarbetena. De togs bort med grävmaskin varefter gropen rensades och dokumenterades. Nedgrävningarna var ca 2,4 m i diameter och mellan 0,54 m och 0,80 m djupa. Sektionerna visade att de översta 0,30 m bestod av

matjord varefter 0,40 m flygsand följde. Under flygsanden dokumenterades vad som tolkats som omrörda kulturlager i vilka buteljglas påträffades. Lagret tolkas som spår efter planteringen av trädet.

Schaktning för vägbana

Arbetet med ny en vägbana påbörjades i den nordvästra delen av undersökningsområdet och fortsatte sedan mot sydöst fram till S:t Gertruds kyrka. Markarbetena omfattade hela den befintliga vägens yta vilken totalt uppgick till ca 1 520 m². Schaktdjup. Arbetena övervakades från anslutningen mot Östergatan samt fram till och med infarten till parkeringen, se fig. 3. Därefter gjordes bedömningen att risken för att de fortsatta schaktningsinsatserna skulle beröra fornlämningen var mycket liten.

Schaktning för parkeringsytor

Markarbete för parkeringar omfattade två ytor, en större om 590 m² och en mindre om ca 60 m², inom vilket det även ingick en mindre schaktning i en sanddyn på platsen. Schaktningen för den mindre parkeringsytan övervakades men det kunde konstateras att den endast omfattade moderna lager och flygsand. Den stora parkeringen bedömdes kunna schaktas utan arkeologiska insatser.

Kulturlagerstatus

De äldre kulturlager som dokumenterades uppvisade alla långt gången nedbrytning av organiskt innehåll samt även partier med skador orsakade av trädrötter.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-6209-2016	Fornlämning nr/art	RAÄ 15
Socken/stad	Falsterbo	Kulturens projektnummer	61000-462
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Vellinge	Trakt/kvarter/fastighet	Falsterbo 2:25-Kyrkogatan
Typ av exploatering	Omgestaltning gata		
Uppdragsgivare	Vellinge kommun		
Typ av undersökning	Arkeologisk kontroll/undersökning		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Ivan Balic		
Övrig personal	-		
Fältarbetstid	20160418-20160426		
Fälttid			
Arkeolog	8 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	Ca 2500 m ²		
Kubik	-		
Schaktmeter	-		
Kostnad för arkeologi			
Administration/projektledning	4x750=3 000 SEK		
Fältarbete	8x750 = 6 000 SEK		
Rapport	8x750 = 6 000 SEK		
Traktamente	264 SEK		
Körersättning	1 517 SEK		
Summa:	16 781 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa	-		
Summa, faktisk	16 781 SEK		
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	Inga fynd tillvaratogs		
Arkivmaterial, förvaring	Luhm; kopia i Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen		
Ritningar, dokumentation	2 st plan och sektionsritningar skala 1:100 och 1:20		
Foto	8 st. digitala fotografier		
Analyser	-		
Övriga upplysningar	-		

Referenser

Blomqvist, R. 1950. Falsterbohus. Kulturen En årsbok 1950, s 142–181.

Cardell, A. 2005. Bilaga 3. Sorterade sillar för saltning. I: Larsson:& Balic, I. (red.). Kv. Liljan 2och 22, Malmö. UV Syd, dokumentation av fältarbetsfasen 2005:6. Malmö Kulturmiljö, enheten för arkeologi, rapport 2006:2.

Eriksson, S.H. 1980. Skånemarkedet. Højbjerg: Wormianum.

Ersgård, L. 1978. Det medeltida Falsterbo – aktuella problem och undersökningar. Ale Historisk tidskrift för Skåneland 1978:4, s. 1–22.

Ersgård, L. 1984. Skanör – Falsterbo. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska Museer. Rapport Medeltidsstaden 53. Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska Museer.

Ersgård, L. 1988. "Vår marknad i Skåne". Bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden. Lund Studies in Medieval Archaeology 4. Stockholm.

Ersgård, L. 2002. Nytt ljus över Falsterbo. Arton år efter "Medeltidsstaden". I: Mogren, M. (red.). Märkvärt, medeltida. Arkeologi ur en lång skånsk historia. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar Skrifter No 43, s. 127–147. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.

Ersgård, L. 2006. Lerbottnarna och det tidigmedeltida samhället. I: Larsson, S. (red.) Liljan – om arkeologi i en del av Malmö. Stockholm. S. 48–63. Stockholm: Riksantikvarieämbetet/Malmö Kulturmiljö.

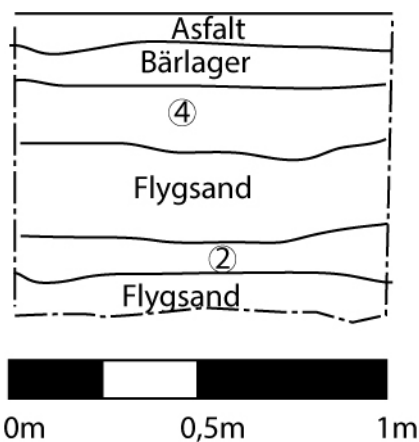
Larsson, S. & Balic, I. 2006. Kvarteret Liljan genom tiden. I: Larsson, S. (red.) Liljan - om arkeologi i en del av Malmö. S. 116–149. Stockholm: Riksantikvarieämbetet/Malmö Kulturmiljö.

Larsson, S. & Kjällquist, M. 2012. Falsterbo 2:22, Skåne, Vellinge kommun, Falsterbo 2:22, fornlämning 15. Översiktlig arkeologisk förundersökning 2012. UV Rapport 2012:113.

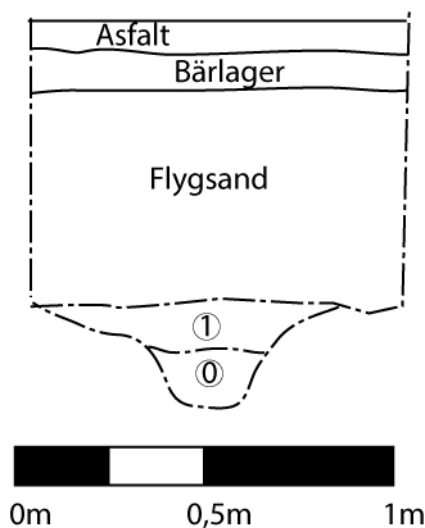
Bilagor

1. Sektions- och planritningar.
2. Antikvarisk rådgivning vid detaljprojektering av Kyrkogatan i Falsterbo, Vellinge kommun.

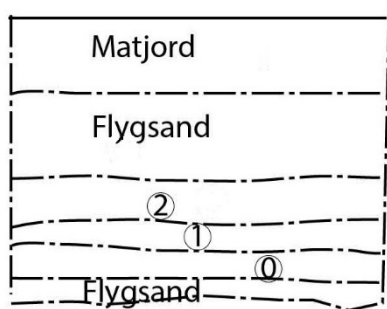
Bilaga 1 Sektions- och planritningar.

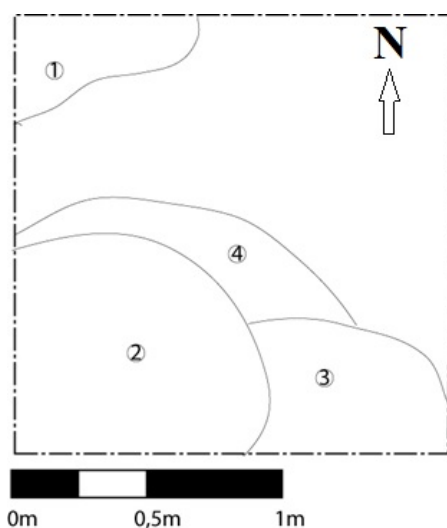
Belysningsfundamentsgrop 1. Sektionsritning mot söder: 2. Grå sand med inslag av träkol och tegelkross. Lagret var kompakt med något otydlig kontaktyta mot underliggande flygsand. Eventuellt motsvarar det fyllning 3 i schaktet för trädgrop 1. 4. Grått sandigt och omrört lager med inslag av organiskt material.

Belysningsfundamentsgrop 2, sektionsritning mot söder: 0. Brungrå lös sand med inslag av träkol, bränd lera och tegelkross. Jämn till karaktären utan skiftningar och tolkas därför som ett odlingslager. 1. Brunsvart sand med rikliga inslag av träkol, enstaka bitar av lerklining, småsten och enstaka bitar tegelkross. Lagret var kompakt och tolkas vara en hårdgjord yta, möjligen ett golv, en väg eller en gårdsplan.

Belysningsfundamentsgrop 3, sektionsritning mot söder; 0. Brunrå lös sand med inslag av träkol, bränd lera och tegelkross. Jämn till karaktären utan skiftningar och tolkas därför som ett odlingslager. 1. Brunsvart sand med rikliga inslag av träkol, enstaka bitar av lerklining, småsten och enstaka bitar tegelkross. Lagret var kompakt och tolkas vara en hårdgjord yta, möjligen ett golv, en väg eller en gårdsplan. 2. Beige jämn och kompakt sand med en lins av humus. Tolkas vara påfört och hårdgjort. Kanske rör det sig om möjligen ett golv, en väg eller en gårdsplan.

Planritning över trädgrop 1: 1. Fyllning i nedgrävning för rännstensbrunn bestående av svart omrört kulturlager. 2. Fyllning i nedgrävning bestående av gråbeige sandigt kulturlager med bruna fläckar av organiskt material. Fyllningen ger intrycket av att vara omgrävt. 3. Grå sand med inslag av träkol och tegelkross. Lagret var kompakt med något otydlig kontaktyta mot underliggande flygsand. Eventuellt rör det sig samma lager som lager 2 i schaktet för belysningsfundament 1 och 3. 4. Gråbeige sand med fläckar av beige kulturlager som var kompakt. Fyllning i nedgrävning.

KULTUREN

**Antikvarisk rådgivning vid detaljprojektering av
Kyrkogatan i Falsterbo, Vellinge kommun.**

Kulturen, Lund 2016

Innehåll

Inledning	2
Fornlämningsmiljö	2
Tidigare arkeologiska iakttagelser	3
Genomförande och resultat	3
Bilaga 1	5

Inledning

Vellinge kommun planerar en omgestaltning av Kyrkogatan i Falsterbo utifrån en detaljplan som har vunnit laga kraft. Området utgör en del av fornlämning nr 15 i Falsterbo socken, Falsterbo medeltida stad. Med anledning av de planerade arbetena har Kulturen fått en förfrågan från Länsstyrelsen om att upprätta en undersökningsplan rörande möjligheterna att minimera ingrepp i fornlämningen samt eventuellt en arkeologisk undersökning i form av schaktkontroll. I samband med inledande kontakter med representanter från Vellinge kommun och totalentreprenören NCC ställdes en förfrågan om att bistå med rådgivning vid detaljplaneringen inför arbetena. Rådgivningen bedöms inte ingå i uppdraget från Länsstyrelsen och har utförts som ett enskilt uppdrag åt Vellinge kommun.

Fornlämningsmiljö

Kyrkogatan ligger i ett område som tidigare utgjorde en del av Falsterbo medeltida stad, som härrör från 1300-talet. Under senmedeltiden expanderade staden. Idag täcks stora delar av den medeltida staden av omfattande flygsandsdyner, men undersökningar har visat att omfattande bebyggelselämningar och kulturlager finns bevarade därunder. Dessa omständigheter gör att fornlämningen kan förväntas vara välbevarad med ett stort kulturhistoriskt värde, se figur 1.

Figur 1. Under medeltiden bedrevs ett omfattande fiske och handel med sill i området. Ur detta växte den medeltida staden fram och kom att delvis ta delar av marknadsområdet i anspråk. En sammanställning av tidigare undersökningar visar marknadsområdets omfattning markerat med rött samt den medeltida staden som är markerat med blått. Prickarna visar undersökningarnas läge.

Tidigare arkeologiska iakttagelser

För att kunna minimera ingreppen i fornlämningen är det av stor vikt att fastställa var de kan förväntas framkomma och hur planerade arbeten påverkar dem. En genomgång av kända ingrepp i området gav ett magert, men användbart resultat som ligger till grund för en översiktlig bedömning av på vilket djup under markytan fornlämningar kan förvänta i arbetsområdet, se bilaga 1

Genomförande och resultat

Genom att tidigt delta i planeringsarbetet har konstruktioner, arbetsmoment samt områden där risken är som störst för skador på fornlämningen identifierats. Schaktningsnivåerna har sedan jämförts med bedömningar av djupet på vilka fornlämningar kan förväntas. Utifrån detta har en diskussion förts om hur skador på fornlämningen kan undvikas. De har gjorts parallellt med projekteringsarbetet och påverkat dess utformning. Slutresultatet är ett antal rekommendationer för hur konstruktioner och arbetsmoment kan utformas för att minimera riskerna för att skador på fornlämningen.

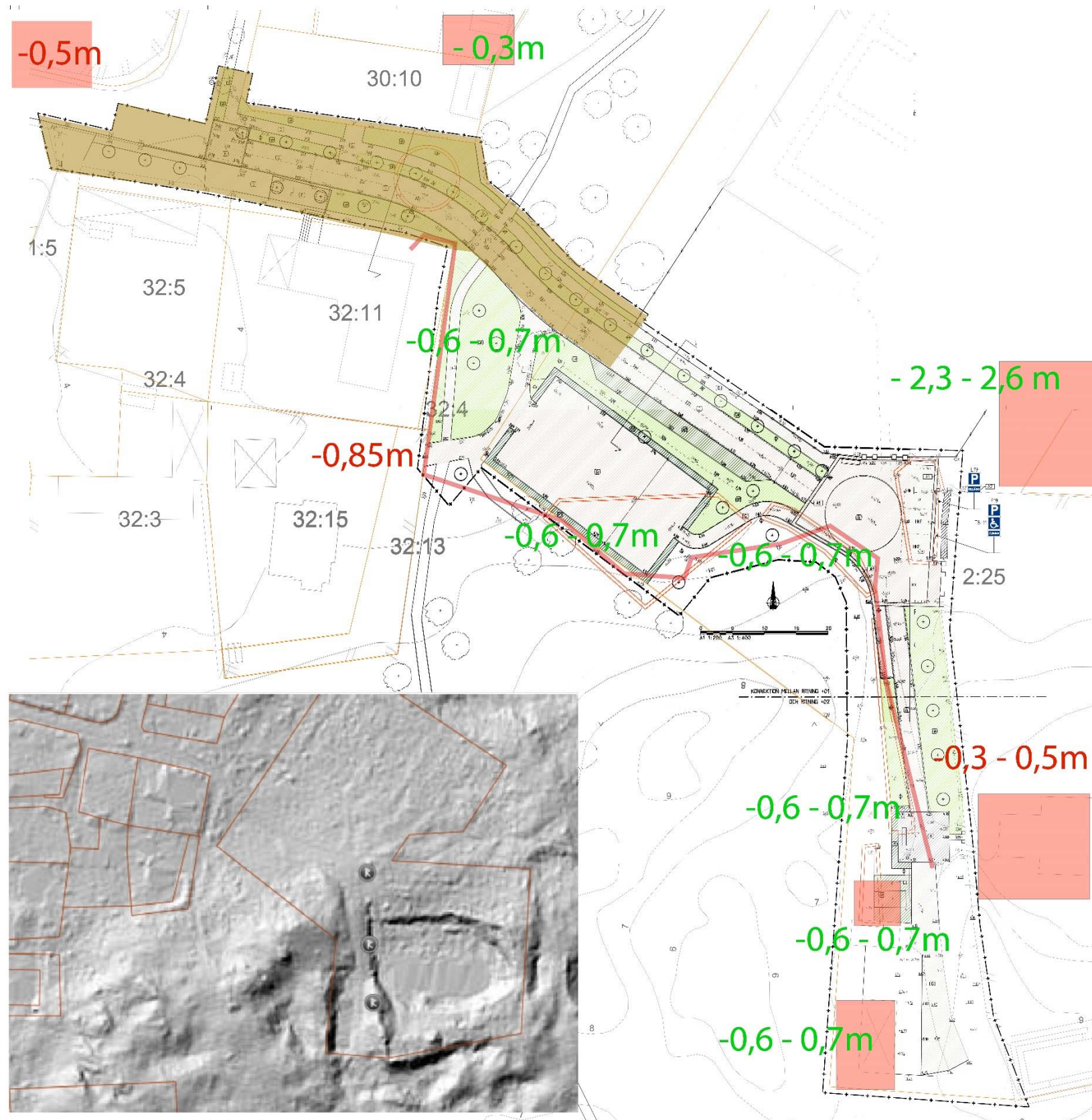
Följande rekommendationer har förordats:

- Arbetena bör föregås av ett informationstillfälle för personalen på arbetsplatsen, rörande arbete inom kulturskyddat område.
- I områden utan dynbildning bör alla schaktningsarbeten stå under arkeologisk övervakning och minimeras till maximalt 0,50 m under dagens markyta.
- I de fall då ett större schaktdjup än 0,50 m blir nödvändiga, ska först en teknisk lösning som inte innebär skador på fornlämningen sökas.
- Alla förändringar av byggplaner eller arbetsmoment som kan innebära risk för skador på fornlämningen bör samrådats med den av Länsstyrelsen utsedda antikvariska representanten.
- Markförhållanden i området består av lätt sand och tunga fordon orsakar kraftiga körskador som kan påverka underliggande kulturlager. All körning med hjulburna fordon direkt på sanden bör undvikas. Om möjligt bör körplåtar användas.
- Schaktbotten som består av sand bör täckas med markduk för att förhindra att bärlager pressas ned i sanden.

De preliminära bygghandlingarna har granskats, och på två punkter råder det osäkerhet om lämningar kommer att påverkas. Om så skulle vara fallet kommer en teknisk lösning som minimerar skadorna att sökas.

Om ovanstående rekommendationer kan tillämpas anser Kulturen att det finns goda förutsättningar att genomföra projektet helt eller med ett minimum av skador på fornlämningen.

Bilaga 1

Figur 2. I området har tidigare flera arkeologiska undersökningar genomförts, även om de har varit av begränsad omfattning. De är markerade med ljusa röda rektanglar samt linjer. Observationerna från undersökningarna har sammanställts och presenteras som mått på hur djupt ned under dagens markyta som det tidigare grävts och på vilket djup fornlämningar bekräftats. Gröna mått anger schaktdjup utan att lämningar påträffats, medan röda visar djupet där de påträffades. Den mindre infällda bilden visar en terrängmodell av området där den omfattande dynbildningen väster och söder om kyrkan tydligt syns. Den gulmarkerade området visar vart riskerna för skador är som störst. Terrängmodell är hämtad från www.fmis.raa.se

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.
I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

- 2017:20 Gamla Staden 8:1 – Slottshagen, fornlämning Helsingborg 42, Helsingborgs stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2012. Gertie Ericsson.
- 2017:21 Stora Råby 33:18- Stora Råby kyrkogård, fornlämning nr 10, Stora Råby socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2015. Ivan Balic.
- 2017:22 Kv Eskil 20, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Krister Kåm Tayanin.
- 2017:23 Kv Grynmalaren 38, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Aja Guldåker.
- 2017:24 Håslövs stubbamölla, Södra Håslöv 18:2, Håslövs socken, Vellinge kommun, Skåne. Arbetsbeskrivning 2017. Henrik Borg, Olof Andersson.
- 2017:25 Kv Paradis 56, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Geoteknisk undersökning 2017. Aja Guldåker.
- 2017:26 Kv Kulturen 4-8, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Geoteknisk undersökning 2017. Aja Guldåker.
- 2017:27 Hallaröds kyrka, Hallaröd socken, Höörs kommun, Skåne. Rapport 2017. Carita Melchert.
- 2017:28 Hallaröds kyrka, Hallaröd socken, Höörs kommun, Skåne. Rapport 2017. Carita Melchert.
- 2017:29 Sandby 67:1, Fornlämning 93, Södra Sandby socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning. Aja Guldåker.
- 2017:30 Kv Paradis 45, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Geoteknisk undersökning 2017. Gertie Ericsson.
- 2017:31 Vombs by, fastigheten Vomb mfl, fornlämning Vomb 7:1, Vombs socken, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2015. Gertie Ericsson
- 2017:32 Kv Svartbröder 10, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Geoteknisk undersökning 2017. Aja Guldåker.
- 2017:33 Flyinge kungsgård, Flyinge 22:40, Lunds kommun. Antikvarisk medverkan 2017. Carita Melchert.
- 2017:34 Norra Hultseröd 1:8, Billinge socken, Eslövs kommun. Antikvarisk medverkan 2017. Carita Melchert.
- 2017:35 Ramlösa Brunn. Ramlösa 2:6, Ramlösa 2:1 m fl., Helsingborgs kommun. Kunskapsunderlag. 2017. Henrik Borg, Christer Göransson, Daniel Melchert.
- 2017:36 Bangatan och Clemenstorget i Lund. Innerstaden 2:1, 3:1, 3:16 och 3:17, Lunds kommun. Översiktlig arkeologisk förundersökning 2017. Jan Kockum.
- 2017:37 Innerstaden 2:1, Lilla Råby bytomt, fornlämning nr 175, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
- 2017:38 Kv. Stådet 10, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Krister Kåm Tayanin
- 2017:39 Innerstaden 3:32, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2015. Johan Wallin.
- 2017:40 Fjärrvärmeledning mellan Lund och Dalby, fastighet Dalby S:4 mfl. Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk utredning 2017. Jan Kockum.
- 2017:41 Kv Apotekaren 11, Lund, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologiska förundersökningar 2014 och 2015. Gertie Ericsson och Johan Wallin.
- 2017:42 Kv Trädgården 8, Lund, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2014. Ivan Balic.

2018

- 2018:1 Kv. Klockaren 19, Dalby. Fornlämning 40:1, Dalby socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2017. Mattias Karlsson.
- 2018:2 Falsterbo 2:25 – Kyrkogatan, Falsterbo. Fornlämning 15, Falsterbo socken, Vellinge kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Ivan Balic.